

Motion till riksdagen 2020/21:597

av **Håkan Svenneling m.fl. (V)**

Samarbetet i Norden och Baltikum

Innehållsförteckning

1 Förslag till riksdagsbeslut.....	2
2 Gemensamma utmaningar	4
3 Regionalpolitiskt samarbete	4
4 Digital utveckling	5
5 Norden och EU	6
6 Klimat och miljö.....	6
6.1 Hållbara transporter och infrastruktur	7
6.2 Östersjön	8
7 Freds- och säkerhetspolitik.....	9
7.1 Gemensam beredskap	10
7.2 Försvars- och säkerhetspolitiskt samarbete inom Norden	11
7.3 Kärnvapenfritt Norden.....	12
7.4 Norden för ett starkare FN.....	13
7.5 Internationell närvaro och militariseringen av Arktis.....	13
7.5.1 Norrbotten som militärt övningsområde	15
7.5.2 Svalbard	15
8 Respekt för mänskliga rättigheter.....	16
8.1 Ett värdigt flyktingmottagande	16
8.2 Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i Norden och Baltikum.....	16
8.3 Samers rättigheter	17
8.4 Nordisk samekonvention	18
8.5 Medborgarskap och språk i Baltikum.....	18

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att gränserna mellan de nordiska länderna ska hållas öppna utan gränskontroller av nordiska medborgare och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör uppmärksamma den nordiska passunionens 70-årsjubileum 2022 och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska verka för att den nordiska integrationen ska öka och att gränshinder ska tas bort och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen tillsammans med de övriga nordiska regeringarna bör se över det nordiska dubbelbeskattningsavtalet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör arbeta för bilaterala avtal mellan de nordiska länderna om gränsstatistik så att de som arbetar i ett annat nordiskt land syns i det egna landets statistik och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för utökad nordisk samverkan för framtida landsbygdsutveckling och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ för att förnya den nordisk-baltiska handlingsplanen för 5G och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör arbeta för att de nordiska och baltiska länderna ska gå före när det gäller normerande lagstiftning och internationella konventioner när det gäller användning av artificiell intelligens för militära syften och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska arbeta för ett integrerat Norden med så få hinder som möjligt mellan de länder som är medlemmar i EU och de som inte är det, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inom det nordiska samarbetet ska verka för att utveckla de gränsöverskridande järnvägarna och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inom det nordiska samarbetet ska verka för ett stoppdatum till 2035 för försäljning av fossila drivmedel och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inom det nordiska samarbetet ska verka för ett förbud mot försäljning av nya bilar som drivs med fossila bränslen efter 2025 och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen inom ramen för samarbetet inom Östersjöregionen bör främja såväl förbättrade relationer mellan de baltiska staterna och Ryssland som relationerna mellan baltiska folkgrupper och ryska minoriteter i Baltikum och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen inom ramen för samarbetet inom Östersjöregionen bör verka för att stärka de baltiska

- staternas motståndskraft mot ryska påverkansoperationer och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en utredning om ett statligt bolag med uppdrag att trygga läkemedelsförsörjningen i Sverige och att detta om möjligt ska göras i samarbete med våra nordiska grannländer och tillkännager detta för regeringen.
 16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående bör signera FN:s avtal om förbud mot kärnvapen och tillkännager detta för regeringen.
 17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör arbeta för att Norden ska bli en kärnvapenfri zon och vidta nödvändiga åtgärder i linje med detta och tillkännager detta för regeringen.
 18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör arbeta för att Östersjön ska bli en kärnvapenfri zon och tillkännager detta för regeringen.
 19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör ta initiativ till en zon fri från massförstörelsevapen i Arktis och tillkännager detta för regeringen.
 20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska riva upp samförståndsavtalet om värdlandsstöd med Nato och tillkännager detta för regeringen.
 21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör ta initiativ för en konvention för Arktis som innebär en demilitarisering av regionen och tillkännager detta för regeringen.
 22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheterna att etablera kulturverksamhet på Svalbard i enlighet med Spetsbergstraktaten och tillkännager detta för regeringen.
 23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka för ökat samarbete mellan de nordiska länderna i syfte att stärka rätten till asyl och familjeåterförening och tillkännager detta för regeringen.
 24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen inom ramen för det nordiska samarbetet ska verka för en konvention för partnerskap och samkönade äktenskap och tillkännager detta för regeringen.
 25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen inom ramen för det nordiska samarbetet ska verka för att förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap ska gälla för partnerskap såväl som samkönade äktenskap och tillkännager detta för regeringen.
 26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen inom det nordiska samarbetet ska verka för att man i samarbetet med de baltiska staterna ska lyfta fram frågor avseende sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck och könskaraktäristika och tillkännager detta för regeringen.
 27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör arbeta för att de baltiska staterna skriver under den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
 28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att Estland och Lettland behandlar den ryska minoriteten enligt FN:s konvention om individer som tillhör minoriteter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2 Gemensamma utmaningar

Norden och Baltikum är Sveriges grannländer. Vi har delvis en gemensam historia och en snarlik samhällsstruktur. Vi har många gemensamma angelägenheter, inte minst då många svenskar har anhöriga i de andra länderna eller själva har bott, arbetat eller studerat där. De nordiska länderna hamnar ofta högt i rankingar jämfört med andra länder vad gäller sådant som ekonomisk jämlikhet, jämställdhet mellan män och kvinnor och pressfrihet. Sverige och de övriga länderna i Norden står inför liknande konsekvenser när klimatet förändras och vi delar i vissa avseenden samma säkerhetspolitiska utgångspunkter som de andra länderna runt Östersjön. Ett nära samarbete med våra nordiska respektive baltiska grannländer är önskvärt inom en rad områden. Inte minst inom klimat- och miljöfrågor. Den pågående coronapandemin har om möjligt visat på ett ännu större behov av ett ökat samarbete. Den här motionen tar fasta på några viktiga samarbeten inom Norden och med de baltiska länderna.

I en undersökning gjord av Nordiska ministerrådet 2017 uppger mer än 90 procent av befolkningen att det är viktigt eller väldigt viktigt med nordiskt samarbete. Det är emellertid viktigt att det blir mer än bara floskler. Nordens statsministrar har sagt att Norden ska vara världens mest integrerade region 2030. Samtidigt har vi de senaste åren sett hur gränskontroller och gränstängningar har införts. Vänsterpartiet delar synen på att Norden ska vara en integrerad region men det måste också betyda något i praktiken. I dag upphävs många av passunionens ambitioner i en tid när nationalistiska krafter plats i politiken ökar.

Regeringen bör i stället verka för att gränserna mellan de nordiska länderna ska hållas öppna utan gränskontroller av nordiska medborgare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör uppmärksamma den nordiska passunionens 70-årsjubileum 2022. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I och med spridningen av covid-19 har de nordiska länderna infört olika typer av tillfälliga inskränkningar som påverkat människors möjlighet att resa mellan länderna. Det har varit en nödvändighet för att bekämpa pandemin men har också drabbat människor i olika grad, inte minst de som bor och verkar i gränsområdena. Många har upplevt svårighet med att träffa sina familjer på andra sidan gränsen och andra beskriver en starkare känsla av vi och de. I och med att många pendlare nu tvingas arbeta på distans uppstår bl.a. vad det nordiska Gränshinderrådet kallar för ett administrativt skattedilemma, där många nu blir beskattade i två länder. Målsättningen ska vara ett öppet Norden där sådant som att arbeta och bo i olika länder och beskattning kan ske på ett tryggt och säkert sätt. Vilka regler som gäller under krissituationer ska vara tydligt för alla nordiska medborgare och det gränsöverskridande samarbetet i gränsregioner ska värnas.

Regeringen ska verka för att den nordiska integrationen ska öka och att gränshinder ska tas bort. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3 Regionalpolitiskt samarbete

Vänsterpartiet ser en stor potential i att utveckla det nordiska samarbetet över landsgränserna. Vi vill utveckla en nordisk samverkan inom regionalpolitiken, framför allt med våra grannländer Norge, Danmark och Finland. Vi har mycket gemensamt och skulle

alla tjäna på att utveckla samarbetet inom ett flertal områden såsom infrastruktur, forskning, kapitalförsörjning för landsbygden, arbetsmarknad och service. Vänsterpartiet ser också positivt på regionala lösningar för att underlätta för de som bor och arbetar i gränsregionerna. Därför vill vi att regeringen tar de initiativ som behövs för att utveckla en regionalpolitisk samverkan mellan de nordiska länderna.

Konkret och omfattande samverkan mellan länderna är särskilt angelägen i fråga om klimat, infrastruktur, service, utbildning, arbetsmarknad, hållbar livsmedelsproduktion och finansiella system.

Ett djupare samarbete mellan de nordiska ländernas utbildningsväsen bör etableras. En samverkan på nordisk nivå mellan regionala högskolor kring landsbygdsutveckling kan på sikt bidra till att bygga upp nya näringar och stärka småföretag i de regioner som har störst utvecklingsbehov.

Vi vill underlätta och öka tryggheten för arbetstagare som bor i ett nordiskt land men arbetar i ett annat. Vänsterpartiet föreslår därför att detta utreds, bl.a. genom att se över gemensamma avtal mellan de nordiska länderna som berör detta område. Regeringen bör tillsammans med de övriga nordiska regeringarna se över det nordiska dubbelbeskattningsavtalet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I dag saknas information om de personer som rör sig över en nordisk gräns för arbete. Det gör att det är svårt att veta hur stor betydelse gränsöverskridande samarbete har. Regeringen bör därför arbeta för bilaterala avtal mellan de nordiska länderna om gränsstatistik så att de som arbetar i ett annat nordiskt land syns i det egna landets statistik. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet arbetar för att de nordiska lokala sparbankerna och andelsbankerna ges möjligheter att stärka småföretagen och deras utveckling i regioner utanför de nordiska tätortsregionerna. Vi vill låta utreda en gemensam nordisk kompetensbank för de lokala banker som finns i Norden, detta för att stärka landsbygdsutvecklingen och finansieringen av nya jobb och företag samt för att öka bankkonkurrensen.

Regeringen bör verka för utökad nordisk samverkan för framtida landsbygdsutveckling. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Digital utveckling

Sverige är ett av EU:s mest digitaliserade länder. Samtidigt finns det en intressant utveckling i flera av våra grannländer. I bästa fall kan digitaliseringen komma att innebära viktiga klimatvinster såväl som en automatisering av farliga eller repetitiva yrken, bättre förutsättningar för en effektiv delningsekonomi och färre klimatskadliga resor. Rätt använd kan teknikutveckling också leda till ökad livskvalitet, bättre arbetsvillkor och en generell arbetstidsförkortning. Det gäller inte minst utvecklingen av artificiell intelligens. Vänsterpartiet ser positivt på ett ökat samarbete inom digitalisering med de nordiska och baltiska länderna. Särskilt Estland har kommit långt digitalt.

Det pågår redan en rad olika initiativ för att gemensamt stärka teknikutvecklingen i Norden och Baltikum, bl.a. genom en gemensam nordisk-baltisk handlingsplan för 5G fram till 2020. Regeringen bör ta initiativ för att förnya den nordisk-baltiska handlingsplanen för 5G. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För vidare läsning om digitalisering, se vår motion Digitalisering i näringslivet (motion 2018/19:405).

Nya användningsområden för tekniken ger också möjlighet till nya militära verktyg. Taktiska och militärtekniska argument driver utvecklingen. Samtidigt finns stora frågetecken kring användandet av autonoma vapen vad gäller exempelvis folkrätten. Risker är ökade säkerhetspolitiska spänningar med upprustning som följd. Mänskliga rättigheter, rättssäkerhet och integritet är värden som inte får gå förlorade i utvecklingen. Sverige bör arbeta för att de nordiska och baltiska länderna ska gå före när det gäller normerande lagstiftning och internationella konventioner när det gäller användning av artificiell intelligens för militära syften. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Norden och EU

EU begränsar demokratin. I EU går alltid den inre marknadens intressen framför miljön, arbetsrätten, folkhälsan och konsumentintressena. I och med Storbritanniens utträde ur EU har samarbetet förändrats. Vänsterpartiet vill att de nordiska länderna agerar gemensamt inom EU för att kunna ha en större påverkan. Vi vill inte att det ska resas nya hinder för handel eller studentutbyte eller möjligheten för våra medborgare att bo och arbeta i varandras länder. Sverige ska arbeta för ett integrerat Norden med så få hinder som möjligt mellan de länder som är medlemmar i EU och de som inte är det. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Tillsammans med andra nordiska vänsterpartier har vi stakat ut vilken väg vi vill att EU-samarbetet ska ta. Storbritanniens utträde ur EU bör ses som en möjlighet att rätta till en del av bristerna i unionen. Det gäller inte minst löntagarnas rättigheter. Vi vill att EU och EES-avtalet får ett socialt protokoll som slår fast att EU-rätten inte innebär att lagar och kollektivavtal som skyddar våra löntagare kan sättas ur spel. EU ska inte kunna tvinga fram social dumpning inom unionen eller genom avtal med andra länder. Den ekonomiska politikens konsekvenser för välfärd och sysselsättning måste ses över. Länder som vill lämna euron måste kunna göra så på ett ordnat vis. Vi vill skapa mer jämlika och demokratiska former för samarbete mellan EU och andra europeiska länder, former som kan ersätta dagens EES-avtal. Vi vill ha ett europeiskt samarbete som är öppet mot omvärlden och som inte stänger ute andra nationer.

6 Klimat och miljö

De nordiska länderna står inför likartade klimat- och miljöproblem. Den ökande temperaturen märks särskilt tydligt i polarområdena och det finns många tecken på att djur och natur redan är under stor press. Forskare varnar för att medeltemperaturen vid Arktis ökar mellan två och tre gånger så snabbt som för resten av planeten. När isarna smälter frigörs mörkare ytor vilka absorberar ännu mer värme och gör att temperaturen riskerar att stiga ytterligare. Enligt Världsnaturfonden var det i november 2016 hela 20 grader varmare än vad som är normalt för årstiden i Arktis.

I de mer tätbefolkade delarna av Norden finns det få områden kvar med ursprunglig natur. Enligt SMHI riskerar jordbruket att drabbas negativt med minskad vattentillgång och större risk för skadeinsekter och svampangrepp. Skogsnäringen riskerar träd och skogar med sämre kvalitet och rennäringen hotas av att det blir svårare för renarna att

komma åt mat. Redan i dag leder översvämningar och ökade vattennivåer i älvar och längs kuster till negativa effekter på infrastruktur och byggnader runt om i Norden. Också den ekologiska balansen påverkas t.ex. när översvämningarna leder till år med ovanligt mycket mygg. Internationella samarbeten är en förutsättning för att stanna vid en hanterbar temperaturökning. Inom ramen för Nordiska ministerrådet samarbetar man bl.a. för att hejda förlusten av biologisk mångfald. Detta utgår från det antagna nordiska samarbetsprogrammet för miljö och klimat 2019-2024. Det är positivt att man gemensamt försöker hitta lösningar för att implementera Parisavtalet och andra internationella överenskommelser.

Livsmedelsproduktionens påverkan på klimatförändringarna när det gäller såväl produktion som transporter är väl känd. En ökad självförsörjningsgrad skulle göra oss bättre rustade vid kriser och extremväder samt minska vårt importberoende. Det skulle dessutom även ge oss förutsättningar att stärka både produktion och konsumtion av hållbar mat, dvs. mat som i större utsträckning är växtbaserad, närproducerad, ekologisk och på sikt fossilfri. Självförsörjningsgraden av livsmedel varierar i de nordiska länderna, inte bara p.g.a. de olika geografiska förutsättningarna. Medan Sverige bara producerar hälften av allt vi äter är motsvarande andel för Finland 80 procent. Vänsterpartiet har därför föreslagit att Nordiska rådet tar fram en ur miljösynpunkt hållbar nordisk livsmedelsstrategi så att vi i större omfattning blir självförsörjande och mindre beroende av import.

Nordiska rådet och Baltiska församlingen har enats om ett dokument för samarbete 2020-2021 om bl.a. säkerhet, klimat och miljö och ett antal ytterligare områden. Det är bra, men ett verkningsfullt arbete måste sträcka sig över en betydligt längre tidsperiod. Det är också viktigt att den typen av initiativ konkretiseras och följs upp.

Ett varmare klimat riskerar att leda till fler bränder liknande de sommaren 2018. Ett ökat antal kriser och olyckor riskerar att bli övermäktigt för kommunerna och räddningstjänsten att hantera. Vänsterpartiet ser positivt på ett utökat samarbete mellan räddningstjänsterna i Norden och Baltikum. Det kan bl.a. handla om bränder och andra naturkatastrofer, eller om fjäll- eller sjöräddning.

6.1 Hållbara transporter och infrastruktur

Förra sommaren togs en ny vision för Nordiska ministerrådet fram. Där prioriteras tre strategiområden under de kommande fyra åren: ett grönt, ett konkurrenskraftigt och ett socialt hållbart Norden. I det ingår bl.a. att stärka forskning och utveckling som stödjer koldioxidneutralitet och klimatanpassning på transportområdet. Arbetet ska utgå från Parisavtalet och Agenda 2030, men gå ännu fortare.

Tyvärr går inte målsättningarna ihop med den förda politiken. Inrikes transporter står för en tredjedel av Sveriges totala utsläpp. Vägtrafiken står i sin tur för mer än 90 procent av transportsektorns utsläpp. Sverige har etappmål om att senast till 2030 minska utsläppen av växthusgaser från inrikes transporter exklusive luftfart med minst 70 procent jämfört med 2010. Med nuvarande förutsättningar och beslut kommer transportsektorn bara att nå halvvägs till 2030-målet. Därtill ökade utsläppen från inrikes transporter under 2018.

För att nå målet krävs omfattande politiska åtgärder. Förutom ökad användning av el och förnybara drivmedel krävs åtgärder för ett transporteffektivare samhälle. Det kräver att statliga investeringar och styrmedel syftar till att främja hållbara och effektivare transporter av personer och gods. Transportpolitiken måste med andra ord utvecklas

inom ramen för våra klimatmål. En sådan politik kräver att bilberoendet, i synnerhet i våra storstäder, minskar och att andelen persontransporter med kollektivtrafik, järnväg och cykel ökar. Flygresandet måste kraftigt minska och järnvägen måste i högre grad utvecklas till ett reellt alternativ för resenärerna. För att uppnå hållbara godstransporter krävs att både järnvägen och sjöfarten ges förutsättningar att ta ökade andelar av godstransporterna.

På nordisk nivå betyder det framför allt att järnvägen behöver byggas ut för att minska flygtransporternas utsläpp. Gränsöverskridande tåglinjer behöver utvecklas, tillsammans med nattåg och väl fungerade biljettsystem som är enkla att använda för den enskilde resenären. Ur svenskt perspektiv är det framför allt sträckorna Oslo-Stockholm, Oslo-Göteborg-Köpenhamn och Sundsvall-Östersund-Trondheim och framförallt godstrafiken Malmbanan/Ofotbanen mellan Luleå och Narvik samt en ny järnväg Svappavaara-Kaunisvaara. Finland och de baltiska staterna har en annan spårbredd än övriga nordiska länder men i Haparanda finns goda möjligheter till överflyttning av både persontrafik och gods. En ny fast förbindelse för järnvägen mellan Sverige och Danmark utreds just nu och kan bli en viktig länk i att binda samman Nordens infrastruktur.

Sverige ska inom det nordiska samarbetet verka för att utveckla de gränsöverskridande järnvägarna. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Läs mer i vår motion Stärkt järnväg och kollektivtrafik för en fossilfri transportsektor (2019/20:1623).

Klimatkrisen kräver tydlig inriktning och målsättning nu. För att vi ska kunna genomföra en omställning till fossilfria vägtransporter behövs tydliga åtgärder i närtid. I en rad europeiska länder diskuteras och förbereds t.ex. förbud mot nyförsäljning av bilar som är drivna med bensin eller diesel.

Sverige ska inom det nordiska samarbetet verka för ett stoppdatum till 2035 för försäljning av fossila drivmedel. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sverige ska inom det nordiska samarbetet verka för ett förbud mot försäljning av nya bilar som drivs med fossila bränslen efter 2025. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För vidare läsning om våra förslag som rör fossilfria transporter på svensk nivå, se Vänsterpartiets riksdagsmotion med anledning av prop. 2019/20:65 En samlad politik för klimatet – klimatpolitisk handlingsplan (2019/20:3480).

6.2 Östersjön

Östersjön har världens största områden av döda bottnar och där djupvattnet har permanent syrebrist. Havs- och vattenmyndigheten (HaV) konstaterar att trots ett omfattande och långvarigt åtgärdsarbete för en bättre havsmiljö finner man fortfarande många tecken på att miljötillståndet i Nordsjön och Östersjön inte är tillfredsställande. De största problemen är kopplade till övergödning, farliga ämnen, fysisk exploatering och fiske. Torsken i Östersjön är nära en kollaps. Det totala beståndet är mycket litet och individerna blir alltmer småväxta och i sämre skick. Vänsterpartiet anser att det under lång tid, trots starka signaler från forskare, brustit i åtgärder för att förbättra situationen för arten. Vi har bl.a. föreslagit att det bör införas ett trålfiskestopp för torsk i hela Östersjön grundat på försiktighetsprincipen då Östersjön som ekosystem är påtagligt sargad. Vi har också tryckt på för att Sverige och Finland gemensamt ska införa förbud

för trålfiske på strömming i Ålands hav och sydvästra Bottenhavet i lämplig omfattning för att stärka det ekologiska systemet och småskaliga kustfisket. Det är helt nödvändigt med samarbete Östersjöländerna emellan för att komma till rätta med de allvarliga miljöproblemen i Östersjön. Se vår motion Hållbara hav för vidare läsning (2019/20:1618).

7 Freds- och säkerhetspolitik

Sverige och världen står i dag inför större utmaningar än på länge och vi befinner oss i ett i många avseenden nytt säkerhetspolitiskt läge. Rysslands destabiliseringsförsök, kriget i Syrien och turkiska kränkningar av mänskliga rättigheter genererar en politisk osäkerhet samtidigt som terrordåd och ökande fascistiska strömningar skapar osäkerhet och otrygghet i Europa. Också klimatförändringar, cyberhot, pandemier och naturkatastrofer måste inkluderas i det säkerhetspolitiska perspektivet. I dag är fler människor på flykt i världen som en konsekvens av klimatförändringarna än p.g.a. krig och konflikter. Trots betydande framsteg i enlighet med millenniemålen svälter människor fortfarande ihjäl och många dör i enkla eller okomplicerade sjukdomar och i samband med graviditet och förlossning i stora delar av världen.

Den säkerhetspolitiska situationen i Europa har försämrats. Vi ser med oro på att den ryska ledningen har visat sig beredd att använda militära medel för att uppnå politiska mål. Det finns inga ursäkter för Rysslands agerande vad gäller Ukraina och annekteringen av Krim. Ryssland är ett säkerhetspolitiskt hot, först och främst mot alla i Ryssland som motsätter sig styret i Kreml. Rysslands imperialistiska politik utgör dock främst ett direkt hot mot befolkningen i flera grannländer – Ukraina, Georgien, Moldavien och länderna i Centralasien – inte främst mot Sverige och Norden.

Natos upprustning och utvidgning i Europa har också bidragit till att öka spänningen i vårt närområde.

Också händelserna i Belarus påverkar andra länder i närområdet. Protesterna mot Aleksandr Lukasjenko och fusket i samband med presidentvalet har förändrat dynamiken i landet. Mycket tyder på att Ryssland försöker knyta Belarus allt närmare och att man strävar efter att i någon form använda sig av det över tjugo år gamla avtalet om Belarus som en unionsstat till Ryssland. För en demokratisk utveckling i Belarus såväl som i hela regionen måste Sverige arbeta för att stödja Belarus demokratiska opposition och för att diktatorn Lukasjenko ska tvingas avgå.

Efter Sovjetunionens fall stöttade Ryssland de ryska minoriteterna i de stater som motsatte sig rysk kontroll, t.ex. de baltiska staterna. Stödet kom i form av pengar, ryska pass och propagandamedel. Gränsdragningen mellan de baltiska staterna och Ryssland löstes i stort sett på 1990-talet. Estlands och Lettlands vägran att automatiskt ge sina rysktalande invånare medborgarskap komplicerar dock fortfarande relationerna. Samtidigt kritiserar de baltiska staterna Rysslands vägran att erkänna att de ockuperades av Sovjetunionen under och efter andra världskriget.

Regeringen bör inom ramen för samarbetet inom Östersjöregionen främja såväl förbättrade relationer mellan de baltiska staterna och Ryssland som relationerna mellan baltiska folkgrupper och ryska minoriteter i Baltikum. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

De baltiska staterna gick med i både EU och Nato 2004. Deras ekonomiska beroende av Ryssland är numera obetydligt. Ryssland försöker samtidigt minska sitt beroende av transporter genom Baltikum. Även i Baltikum är ryska påverkansoperationer ett problem och relationerna mellan Ryssland och de baltiska staterna är fortsatt ansträngda.

Vänsterpartiet anser att Sverige i samarbetet inom Östersjöregionen spelar en viktig roll för utvecklingen i regionen och att Sverige, utöver de redan prioriterade områdena demokratisk utveckling, respekt för mänskliga rättigheter samt miljö- och klimatfrågor, även bör verka för att stärka ländernas motståndskraft mot ryska påverkansoperationer. Detta kan exempelvis ske genom kunskapsutbyten som även stärker den svenska förmågan på området. Det är positivt att kontakter med Ryssland, i första hand genom folk-till-folk-samarbete och informationsinsatser, också ses som en viktig målsättning.

Regeringen bör inom ramen för samarbetet inom Östersjöregionen verka för att stärka de baltiska staternas motståndskraft mot ryska påverkansoperationer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom.

7.1 Gemensam beredskap

Den pågående coronapandemin har fått förödande konsekvenser över hela världen. Den har tvingat såväl enskilda människor som hela samhällen att ställa om. Oron för nära och kära har fått oss alla att förändra våra livsmönster. Pandemin har visat på allvarliga svagheter i vår krisberedskap. En av de mest uppenbara är bristen på adekvat skyddsutrustning för vård- och omsorgspersonal. Vid en annan typ av kris kommer det dock att vara annat som saknas, reservdelar, läkemedel, livsmedel osv. Sveriges beredskapslager monterades ner efter kalla kriget och i dag saknas tillräcklig beredskap i händelse av en allvarlig kris. Att omgående bygga upp den typen av lagerhållning skulle sannolikt bli kostsamt. Även om målet bör vara en ökad grad av nationell lagerhållning av livsmedel och samhällsviktiga produkter skulle gemensamma beredskapslager i de nordiska länderna kunna vara en lösning. Även självförsörjningsgraden av livsmedel i de nordiska länderna bör öka. Det skulle göra oss mer rustade för kommande kriser som också kan innebära stängda gränser och restriktioner kring transporter och infrastruktur.

Särskilt Finland ligger i dag långt framme jämfört med Sverige. Där är den civila beredskapen bättre och planer finns t.ex. för hur jordbruket ska fungera och producera livsmedel även vid kris. Sverige behöver inspireras och samarbeta djupare med de andra nordiska länderna för att stärka vår motståndskraft. Sverige saknar i dag beredskapslager för livsmedel. Så har inte alltid varit fallet. Sverige började successivt avveckla lagren på 1990-talet, bl.a. med anledning av inträdet i EU, för att i stället förlita sig på att marknaden garanterar tillgång på livsmedel även i kristider. Tidigare hade Sverige hundratals lager och tusentals ton med exempelvis potatis, socker, kaffe, bönor och linser. Organisationen Civilförsvarsförbundet har bedömt att Sverige i nuläget skulle klara sig i ungefär en vecka om importen av mat upphörde. Vänsterpartiet föreslår att det påbörjas ett inledande arbete med att åter upprätta beredskapslager för bl.a. livsmedel i Sverige. I de delar det bedöms lämpligt och möjligt ska beredskapslager även upprättas i samarbete med våra grannländer.

Vänsterpartiet föreslår även försök med regionala center för fossilfritt producerade beredskapslivsmedel där berörda myndigheter genomför en pilotstudie där naturbruksgymnasier testat att producera beredskapslivsmedel löpande på ett hållbart sätt baserat

på de lokala kretsloppen. Vi ser även positivt på om en sådan studie skulle genomföras tillsammans med våra grannländer.

I delbetänkandet av Utredningen om hälso- och sjukvårdens beredskap (SOU 2020:23) föreslås bl.a. en översyn över de övergripande internationella krishandelsavtal som tecknats med Finland och Norge. Man föreslår också att regeringen ska ta initiativ till en diskussion inom det nordiska hälsosamarbetet om nordisk tillverkningsberedskap. I betänkandet konstateras att i händelse av en kris under längre tid kommer inflödet av läkemedel och sjukvårdsmaterial vara begränsat och den lagerhållning som finns i Sverige kommer inte att räcka. Vänsterpartiet har redan i motionen Säker tillgång till läkemedel (2019/20:669) krävt att det vid internationella kriser måste finnas tillgång till läkemedel som inte kan anstå. Att göra detta i samarbete med andra nordiska länder kan vara ett sätt. Bristen på läkemedel finns runt om i Europa, och ett ökat statligt ansvarstagande är nödvändigt.

I motionen Beredskap mot pandemier (2020/21:389) föreslår Vänsterpartiet att förutsättningarna för offentligt ägd tillverkningsindustri för vaccin ska utredas. Detta bör kompletteras med ett bredare ansvarstagande i form av ett statligt läkemedelsbolag. Regeringen bör återkomma med en utredning om ett statligt bolag med uppdrag att trygga läkemedelsförsörjningen i Sverige och att detta om möjligt ska göras i samarbete med våra nordiska grannländer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7.2 Försvars- och säkerhetspolitiskt samarbete inom Norden

Sveriges militära alliansfrihet har tjänat oss och vår omvärld väl och har möjlighet att göra det under lång tid framöver. Den militära alliansfriheten har bidragit till att generation efter generation i Sverige kunnat leva i fred. Den militära alliansfriheten har dessutom gett oss ett utrikespolitiskt handlingsutrymme som gjort att Sverige kunnat spela en viktig internationell roll för fred och nedrustning – när den politiska viljan funnits.

Ett ökat nordiskt samarbete är dock både viktigt och efterfrågat. Där kan Nordic Defence Cooperation (Nordefco) spela en roll. Vänsterpartiet ser möjligheter att fördjupa samarbetet med våra nordiska grannländer, i synnerhet Finland, på en rad områden inom försvarspolitiken. Vi ställer oss bakom ett utökat nordiskt samarbete på försvarsområdet för effektiviserad resursanvändning, ökad effekt och ökad militär förmåga, så länge det inte hotar den nationella beslutanderätten avseende säkerhetspolitiken och det nationella försvaret. Sveriges militära alliansfrihet får inte påverkas. Det nordiska samarbetet ska inte ersätta svensk förmåga, utan de ska komplettera varandra.

Vänsterpartiet är starka motståndare till ett svenskt närmande till Nato. Ett medlemskap i kärnvapenalliansen skulle bidra till att öka spänningen i vårt närområde och kunna tvinga oss att delta i oönskade krig och konflikter. Nato har dessutom en rad alltmer auktoritära medlemsländer som Ungern, Polen och Turkiet. Läs mer i vår riksdagsmotion För militär alliansfrihet (2017/18:554).

Att flera av de nordiska länderna samtidigt är medlemmar i Nato komplicerar naturligtvis ett nordiskt försvarssamarbete. Det är därför av vikt att hitta former för ett ökat samarbete utan att det för oss närmare Nato. Vi menar tvärtom att ett ökat nordiskt samarbete inom försvars- och säkerhetsfrågor kan fungera som en motvikt till högerns och Socialdemokraternas närmande till Nato. Särskilt i en tid när spänningarna inom

Nato är allt tydligare och bl.a. Frankrikes president har kallat Nato för ”en hjärndöd allians”.

Europas längsta gräns mellan två länder går mellan Sverige och Norge och stora delar omfattas av bergskedjan Skanderna. Historien har visat att de svensk-norska kontakterna och kommunikationerna är av yttersta vikt vid en kris. Det finns starka säkerhetspolitiska skäl att i högre utsträckning betrakta Norden som en geopolitisk helhet.

Åland har historiskt haft en särskild ställning vad gäller militär närvaro. Med bakgrund i det s.k. Ålandsservitutet har Åland demilitariserats och sedermera neutraliserats. Sverige ska stå upp för ett demilitariserat och neutraliserat Åland och vara tydligt gentemot omvärlden med att ett ökat militärt samarbete mellan Sverige och Finland inte innebär några avsteg från detta.

Vänsterpartiet säger nej till ett svenskt deltagande i EU:s stridsgrupper och vi reserverade oss mot att Sverige som ramnation ledde den nordiska stridsgruppen under det första halvåret 2015. Stridsgrupperna är en del av EU:s militarisering. Sverige är officiellt fortfarande militärt alliansfritt, men genom att delta i den nordiska stridsgruppen anser vi att Sverige har frångått kravet på att svenska militära insatser internationellt alltid ska ha FN-mandat eller vila på en annan folkrättslig grund. Det vänder vi oss starkt emot.

7.3 Kärnvapenfritt Norden

I år är det 75 år sedan atombomberna fälldes över Hiroshima och Nagasaki. Men kärnvapen är fortfarande en viktig del i många länders försvarsdoktrin. Sverige har ett förflutet av aktivt arbete för nedrustning i allmänhet och kärnvapenavrustning i synnerhet. Genom Sveriges historia av militär alliansfrihet finns en unik röst som bör användas än tydligare för en global kärnvapenedrustning. Natomedlemskapen splittrar Norden i kärnvapenfrågan. Som självständig och militärt alliansfri stat bör Sverige självklart tillhöra de länder som ratificerar FN:s konvention om kärnvapenförbud. Regeringen bör därför omgående signera FN:s avtal om förbud mot kärnvapen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Överenskommelser om kärnvapenfria zoner är ett av de allra mest effektiva verktygen mot kärnvapen och mot kärnvapenspridning. Om länder kan vara förvissade om att andra stater inte håller kärnvapen dämpar det viljan att skaffa egna. Stora delar av världen omfattas redan av kärnvapenfria zoner/zoner fria från massförstörelsevapen. Det gäller exempelvis Latinamerika, Afrika, Centralasien och Antarktis.

Med tanke på de övriga nordiska ländernas ointresse för frågan ligger ett särskilt ansvar på Sverige att gå före och driva förbudet vidare. I dag är Åland en militär- och kärnvapenfri zon. En kärnvapenfri zon även i övriga Norden vore inte bara ett säkerhetspolitiskt riktigt beslut utan också en viktig markering för fred och kärnvapenedrustning gentemot världssamfundet. Regeringen bör därför arbeta för att Norden ska bli en kärnvapenfri zon och vidta nödvändiga åtgärder i linje med detta. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Den spända relationen mellan Ryssland och Nato riskerar att bidra till en ökad tilltro till kärnvapens avskräckande förmåga med upprustning och terrorbalans som följd. I sin årsbok för 2020 konstaterar fredsforskningsinstitutet Sipri att även om antalet kärnvapen minskar något i världen så fortsätter alla stater som innehar kärnvapen att modernisera sina vapenarsenaler. Att USA och Ryssland som tillsammans innehar 90

procent av alla kärnvapen fortsätter att modernisera sina stridsspetsar skapar osäkerhet i omvärlden. 2018 rapporterades att Ryssland placerat ett permanent förband med kärnvapensystemet Iskander-M i Kaliningrad. Det innebär att kärnvapen finns 30 mil från Sveriges territorium. En fortsatt upprustning vore förödande för förutsättningarna att bygga fred och säkerhet i vårt absoluta närområde.

Sverige bör arbeta för att Östersjön ska bli en kärnvapenfri zon. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Flera av de stater som nu visar ett allt större intresse för Arktis har kärnvapen. Kärnvapen har också befunnit sig i Arktis genom de kärnvapenbestyckade ubåtar som flera stater innehar. Sverige bör ta initiativ till en zon fri från massförstörelsevapen i Arktis. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För vidare läsning om Vänsterpartiets hållning gällande kärnvapen, se vår motion Förbud mot kärnvapen (2016/17:156).

7.4 Norden för ett starkare FN

FN är den viktigaste internationella organisationen för frågor som rör konflikter, säkerhet och nedrustning. Genom folkrätten har FN en särställning som det organ som kan ge mandat till internationella militära insatser med folkrättslig grund. Trots organisationens brister och tillkortakommanden finns det inte någon annan organisation eller arena som kan ersätta FN. FN har påbörjat ett stort reformarbete som än så länge ser ut att bidra till en utveckling av organisationen. Vi har ytterligare fler förslag för att stärka och utveckla FN i vår riksdagsmotion Ett starkare FN (2016/17:48).

Under en rad år har vi sett hur FN:s roll och folkrätten undergrävts genom att länder valt att genomföra militära interventioner, ockupationer och annekteringar utan stöd av FN-mandat. FN:s roll som fredsfrämjande aktör har också undergrävts när allt fler internationella insatser genomförts av organisationer som Nato och EU. Ska arbetet för fred, säkerhet, nedrustning och avspänning vara framgångsrikt måste respekten för folkrätten och FN öka.

Vänsterpartiet vill se ett FN som har kapacitet att genomföra alla internationella insatser på egen hand. Så är inte fallet i dag och under det senaste decenniet har FN delegerat genomförandet av ett stort antal internationella insatser till andra organisationer. Detta är en olycklig utveckling. Förtroendet för världsorganisationen som den självklara aktören när det gäller att förebygga och hantera konflikter måste återupprättas, genom en höjd ambitionsnivå och kraftfulla insatser. Vänsterpartiet anser att Sverige bara ska delta i internationella insatser som har ett FN-mandat och att Sveriges bidrag till FN:s insatser ska öka. På så sätt kan vårt land bidra till att förstärka FN-systemets trovärdighet. Sverige bör även arbeta för ett ökat engagemang för FN:s fredsbevarande insatser bland de nordiska länderna.

7.5 Internationell närvaro och militariseringen av Arktis

Arktis är en unik del av vår planet. Delar av Arktiska havet har varit täckta av is under mycket lång tid vilket har lett till att ett alldeles särskilt, men också känsligt, natur- och djurliv har utvecklats. I dag är hoten mot Arktis allvarligare än någonsin tidigare. På få andra ställen på jordklotet har klimatförändringarna varit så omfattande och fått så dramatiska konsekvenser för både växtliv, djur och människor. I klimatförändringarnas

spår uppstår nya utmaningar. När isen smälter möjliggörs utvinning av de naturresurser som finns i Arktis och nya transportleder öppnas upp genom nordost- och nordvästpassagera. Det innebär både nya hot mot miljön och att risken för säkerhetspolitiska spänningar i regionen ökar.

Norrbottnen och Västerbottnen ligger i Arktis och Arktis är att betrakta som vårt lands absoluta närområde. Klimatförändringar, miljöhot och säkerhetspolitiska konflikter i Arktis kommer därför att ha direkt påverkan på vårt land. Trots det är debatten om Arktis i stort sett frånvarande i Sverige.

Försvarsberedningen konstaterar i sin rapport Motståndskraft (Ds 2017:66) hur olika intressen i Arktis står mot varandra. Ett tecken på det ökade intresset för Arktis är att allt fler länder väljer att ansöka om observatörsstatus i Arktiska rådet. Ett annat är den ökade militära närvaron i Arktis. År 2017 färdigställde t.ex. Ryssland en ny militärbas på den arktiska ögruppen Franz Josefs land.

Trots att stora delar av Arktis inte ligger inom något lands territorialgränser gör i dagsläget ett flertal länder anspråk på stora delar av området. Det gäller både Ryssland, USA, Kanada, Norge och Danmark. Även stormakten Kina har visat ett allt större intresse för både naturtillgångar och transportvägar trots att man helt saknar arktiskt territorium. Eftersom flera av de inblandade länderna är medlemmar i Nato har också militäralliansen blivit en aktör i regionen. Ryssland har dock hitintills varit tydligast i sina anspråk genom att i augusti 2007 placera en rysk flagga på havsbotten exakt på Nordpolen.

Det upptrissade säkerhetspolitiska läget mellan Nato och Ryssland riskerar att få förödande konsekvenser. Den naturliga lösningen på ökade spänningar borde vara nedrustning, ökat samarbete och utbyte. Vänsterpartiet menar att det är av yttersta vikt att vidhålla ett nära samarbete mellan samtliga länder som inkluderas i Arktis närområde, Ryssland inkluderat. Sådana samarbeten sker t.ex. genom Arktiska rådet, Barentsrådet och Östersjöstaternas råd.

Ländernas geografiska anspråk backas upp militärt och militariseringen av Arktis märks även i vårt eget land, inte minst genom de internationella militärövningarna i norra Sverige. Som exempel kan den återkommande övningen Cold Response som arrangeras inom ramen för Partnerskap för fred nämnas. Likaså Loyal Arrow som genomfördes 2009 och var den största flygövningen i Sveriges historia eller övningen Vintersol 2018 som ägde rum i Kirunafjällen och i området runt Boden, där amerikanska marinkårssoldater deltog.

Hösten 2018 deltog Sverige också i en av de allra största Natoövningarna: Trident Juncture 18. Övningen ägde till största delen rum i Norge och var en av de största som någonsin skett i landet med över 50 000 deltagare från mer än 30 länder. Under övningen övade också bl.a. amerikanskt flyg i svenskt luftrum.

Sverige ska inte delta i Natoledda övningar då dessa urholkar den svenska militära alliansfriheten. Natoledda övningar som äger rum på svensk mark, i vårt luftrum och på vårt territorialvatten ska upphöra, och Nato ska inte tillåtas öva eller testa vapensystem inom Sveriges gränser. Det leder till en ökad hotbild mot Sverige när flera länder tillåts göra sig redo för strid i Arktis. Sverige ska därför riva upp samförståndsavtalet om värdlandsstöd med Nato. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Att allt fler länder blickar mot Arktis måste däremot inte betyda en ökad risk för konflikter. Det finns goda exempel i regionen på hur säkerhetspolitiska spänningar kan omsättas i ömsesidigt samarbete. Sverige är t.ex. via Polarforskningssekretariatet

medlem i flera internationella organisationer som arbetar med forskning och forskningsinfrastruktur i Arktis. Efter första världskriget togs Spetsbergstraktaten fram, ett fördrag som reglerar Svalbards och Björnös folkrättsliga och politiska status. I dag är fördraget undertecknat av drygt 40 stater och det skulle i flera delar kunna vara en förebild för ett framtida avtal om Arktis. Sverige bör ta initiativ för en konvention för Arktis som innebär en demilitarisering av regionen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7.5.1 Norrbotten som militärt övningsområde

I dag används stora delar av Norrbotten som övnings- och testområde, både för svensk och för utländsk militär. Sveriges medverkan i ett antal internationella militära samarbeten såsom Pesco och samförståndsavtalet om världlandsstöd med Nato innebär en rad åtaganden och innefattar inte sällan gemensamma övningar.

Vänsterpartiet ser med oro på hur stora delar av Norrbotten görs om till ett militärt övningsfält. En ökad övningsverksamhet, oavsett om den sker tillsammans med Nato, Pesco eller andra konstellationer inom EU, riskerar att få negativa konsekvenser för såväl människor och miljö som viktig näringsverksamhet i området. Det är också av försvarspolitiska skäl tveksamt hur Sveriges försvarsförmåga stärks genom att andra länder ges tillgång till att testa och öva i vårt kalla klimat. Övningsfältet North European Aerospace Test range (Neat) inkluderar både Esrange Space Center utanför Kiruna och Vidsele Test Range i Älvsbyn och utgör därmed Europas största militära övningsområde över land. Övningsfältet har utvecklats till en allt viktigare arena för Natos tester av bombflygplan, drönare, missiler och andra vapentyper. Vänsterpartiet har kraftigt motsatt sig denna utveckling. Läs mer i vår motion Försvarsmakten, klimat och miljö (2018/19:1761).

7.5.2 Svalbard

Svalbard förvaltas av Norge genom Spetsbergstraktaten sedan 100 år tillbaka. Avtalet slår bl.a. fast att Svalbard ska vara neutralt och en permanent demilitariserad zon. Traktaten ger också alla länder som undertecknat dem tillåtelse att driva verksamhet på ögruppen. I praktiken har det dock utvecklats till att i princip enbart Norge och Ryssland har verksamhet på Svalbard. De senaste åren har tonläget blivit allt skarpare mellan länderna.

Sverige bedrev tidigare gruvverksamhet på ön. Kolgruvorna är relativt enkla att komma åt men de besvärliga transporterna gör att verksamheten inte är lönsam. Trots detta bedriver Ryssland viss brytning. Sverige har en lång historisk relation till Svalbard framförallt genom upptäckssökande Andrées expedition som misslyckades med att nå Nordpolen från Svalbard. För att stödja Norges förvaltning av Svalbard borde Sverige utreda möjligheterna att etablera verksamhet på ögruppen. Förslagsvis en kulturverksamhet kopplad till Andréexpeditionens öde.

Regeringen bör utreda möjligheterna att etablera kulturverksamhet på Svalbard i enlighet med Spetsbergstraktaten. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Respekt för mänskliga rättigheter

8.1 Ett värdigt flyktingmottagande

De nordiska länderna har svarat olika på de senaste årens ökning av människor på flykt. Flera länder, däribland Sverige, har medvetet försvårat för människor att använda sin rätt att söka asyl. Det är en farlig utveckling som äventyrar asylrätten och respekten för andra grundläggande mänskliga rättigheter. Det är fel väg att gå. Svaret på flyktingsituationen i världen behöver tvärtom handla om att arbeta tillsammans. Det behöver ske på olika nivåer – i Norden, i Europa och i FN. I stället för att tävla om vilket land som kan ge dem som är på flykt sämst villkor vill vi att de nordiska länderna agerar för ett värdigt mottagande. Särskilt i detta läge, när EU:s politik syftar till att hindra människor på flykt från att söka skydd i Europa, är det viktigt att de nordiska länderna börjar samarbeta.

Vänsterpartiet menar att Sverige bör verka för att stärka mottagandet av människor på flykt i Norden avseende både möjligheterna att få skydd och förutsättningarna för att etableras och inkluderas i samhället. Vi anser också att samarbetet kring familjeåterföreningar bör stärkas genom samordning mellan de nordiska ländernas ambassader utanför Norden. Sverige bör verka för ökat samarbete mellan de nordiska länderna i syfte att stärka rätten till asyl och familjeåterförening. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.2 Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i Norden och Baltikum

Rätten till sin egen kropp är ständigt angelägen, även i Sverige och i vårt direkta närområde. När nationalistiska och högerpopulistiska krafter vinner mark utmanas rätten till den egna sexualiteten och identiteten. Det märks även här i Europa. Förra året röstade polska parlamentets underhus för att utreda ett lagförslag som förbjuder sexualundervisning i skolan och samtidigt har ett 80-tal städer och regioner i landet förklarat sig fria från ”hbtq-ideologin”. Under coronapandemin har reaktionära regeringar använt läget för att motarbeta kvinnors rättigheter. Även i Norge har debatten om aborträtt blossat upp de senaste åren och här hemma i Sverige har abortmotståndare försökt få igenom möjlighet till vårdvägran eller s.k. samvetsfrihet. Dock utan att lyckas.

På 1960-talet var den svenska abortlagstiftningen mycket restriktiv och många kvinnor åkte till Polen för att göra abort. I dag är tvärt om Polen ett av de länder som har strängast abortlagstiftning i Europa. I dag är det tillåtet med abort i alla länder i Norden och Baltikum, om än med olika reglering. Det finns dock ett starkt motstånd mot kvinnors rätt till abort i grannländerna Polen och Ryssland. Det gör det särskilt viktigt att stå upp för aborträtten. Ett sätt är genom den praktiska solidaritet som kan erbjudas genom svensk vård. Sedan 2008 har kvinnor från andra länder rätt att göra abort i Sverige utan särskilt tillstånd. Kostnaden ska dock kvinnan själv (eller hennes hemland) stå för. Vänsterpartiet menar att möjligheten till stöd och medicinsk hjälp inte ska vara förbehållen rika kvinnor. Sverige bör utreda hur subventionerade aborter för utländska kvinnor ska kunna erbjudas inom ramen för utländska kvinnors aborträtt. Se vår motion Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i världen (2020/21:170) för vidare läsning.

Arbetet med hbtq-frågorna i Norden har varit framgångsrikt under de senaste åren. I dag har t.ex. samtliga medlemsländer infört samkönade äktenskap. En gemensam konvention för partnerskap och samkönade äktenskap inom det nordiska samarbetet skulle garantera att partnerskap eller äktenskap ingånget i ett land också ska ha rättsliga verkningar i ett annat nordiskt land. Regeringen ska därför inom ramen för det nordiska samarbetet verka för en konvention för partnerskap och samkönade äktenskap. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Förordning (1931:429) om vissa internationella förhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap gäller inte för samkönade äktenskap eller partnerskap. Förordningen bygger på en familjerättslig konvention mellan de nordiska länderna från 1931 som förutsätter ömsesidighet. Eftersom alla nordiska länder numera tillåter samkönade äktenskap finns det inte längre några hållbara skäl att undanta förordningen från den allmänna regeln om att alla lagar om äktenskap och makar ska tillämpas på motsvarande sätt på samkönade äktenskap. En överenskommelse i frågan bör träffas med de andra konventionsstaterna. Detta har också tillkännagetts av Nordiska rådet. Regeringen bör inom ramen för det nordiska samarbetet verka för att förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap ska gälla för partnerskap såväl som samkönade äktenskap. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Situationen för hbtq-personer i Baltikum är komplex. Sedan ett antal år har utvecklingen i stort varit positiv. Förra året hölls Baltic Pride i Vilnius och slog rekord med 10 000 deltagare. Men det finns fortfarande stora utmaningar, trakasserier är vanliga och diskrimineringen är utbredd. En överenskommelse mellan regeringspartierna i Estland innebär att man ska hålla en folkomröstning i syfte att slå fast att äktenskapet är till för en man och en kvinna. Så sent som förra året varnade också Estlands riksorganisation för hbtq-personer, Eesti LGBT Ühing, om attacker från det högerextrema regeringspartiet Ekre. Enligt Eurobarometern 2019 har det de senaste åren skett en försiktig ökning av acceptansen av hbtq-personer i Lettland. Trots det ligger man fortfarande långt efter resten av EU och bara 25 procent av letterna ser inte något fel med samkönade relationer, jämfört med 72 procent i EU som genomsnitt.

De nordiska länderna har i dag ett utbrett samarbete med de baltiska staterna. Bland annat arrangerar man gemensamma konferenser om människohandel och miljöfrågor. Det skulle vara positivt om detta utbyte mellan de nordiska och de baltiska staterna även omfattade frågor om sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck och könskaraktäristika. Regeringen ska inom det nordiska samarbetet verka för att man i samarbetet med de baltiska staterna ska lyfta fram frågor avseende sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck och könskaraktäristika. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Se vår motion Hbtq-frågor i världen (2019/20:3356) för vidare läsning.

8.3 Samers rättigheter

Sverige erkände samerna som urfolk 1977. Enligt folkrätten har urfolk särskilda rättigheter utöver de rättigheter som följer av ställningen som nationell minoritet. Det handlar om rätt till självbestämmande och rätt till de landområden de traditionellt bebor. Samerna bor i Ryssland, Finland, Norge och Sverige. Detta stora landområde kallas för Sápmi. Sápmi breder ut sig över hela den norra delen av Nordkalotten. Forskning visar att samerna har en lång sammanhängande historisk anknytning till de områden där de

bedrivit sin näring och utvecklat sin kultur. De fanns i Sápmi långt innan nationsgränserna upprättades. Svenska statens behandling av samerna och samiska frågor är dessvärre en mörk historia. Från det att den svenska majoritetsbefolkningen började befolka och bruka marken i de inre delarna av Norrland, i strid med den s.k. Lappkodicillen från 1751 som reglerade den gränsöverskridande renskötseln och gav samerna rätt att fritt röra sig över gränsen, försvårades samernas möjligheter att använda marken för renbete, jakt och fiske. Samer har också använts för tvångsarbete och de har tvångsflyttats. Samers villkor och rättigheter är en fråga för fler länder och det är viktigt att Sverige arbetar för att säkra urfolksrätten i hela Norden.

8.4 Nordisk samekonvention

År 2011 inleddes förhandlingar om en nordisk samekonvention. Förslaget till konvention togs fram av en expertgrupp och remissbehandlades sedan i Sverige, Norge och Finland. Förhandlingarna avslutades i januari 2017 men konventionen har ännu inte antagits. Konventionen är tänkt som en nordisk tillämpning av ILO 169 och är det första regionala urfolksinstrumentet i sitt slag. Konventionen skapar inga nya rättigheter men ska garantera de rättigheter samerna redan har. Den anger vissa minimirättigheter som staterna kan vidareutveckla och ger verktyg för en förbättrad dialog mellan stat, myndigheter och det samiska folket. Vidare är konventionen tänkt att skapa goda förutsättningar för ett förstärkt samiskt inflytande och delaktighet.

Vänsterpartiet hoppas att en nordisk konvention som Sametinget står bakom snart kan vara på plats och leda till förbättringar avseende samers ställning i Sverige och i Norden, men vi anser inte att en nordisk konvention ändrar behovet av att även ratificera ILO 169. Läs mer i vår motion En modern samepolitik (2020/21:166).

8.5 Medborgarskap och språk i Baltikum

Trots att det är nästan 30 år sedan Sovjetunionen upplöstes och de tre baltiska staterna erkändes som självständiga är frågan om medborgarskap för den ryska minoriteten ännu inte löst. En betydande andel av befolkningen i Baltikum har ryska som modersmål och många av dem saknar medborgarskap. Medan samtliga invånare i Litauen blev medborgare i och med självständigheten finns fortfarande ett stort antal icke-medborgare i både Estland och Lettland. Frågan om medborgarskap är komplex och är inte helt enkel att lösa. Icke-medborgare har visserligen möjlighet att genomgå en naturaliseringsprocess för att få medborgarskap, men det är långt ifrån en självklarhet för alla att göra detta. Numera får dock barn till statslösa föräldrar automatiskt medborgarskap i både Estland och Lettland.

Också språkfrågan är känslig i Baltikum. Både Estland och Lettland har stränga språklagar och trots att det finns många rysktalande i de båda länderna har man av historiska och politiska skäl valt att inte erkänna ryska som ett officiellt språk.

Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk trädde i kraft 1998. De baltiska staterna har dock inte skrivit under den. Sverige bör arbeta för att de baltiska staterna skriver under den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Den ryskspråkiga minoriteten är i hög utsträckning beroende av ryska medier, vilket i förlängningen skapar ett demokratiskt problem. Det är positivt och viktigt att Nordiska ministerrådet stöttar oberoende ryskspråkiga medier i Baltikum.

Det var den sovjetiska ledningen som annekterade de baltiska länderna, inte den ryska minoriteten som lever i de länderna i dag. Regeringen bör verka för att Estland och Lettland behandlar den ryska minoriteten enligt FN:s konvention om individer som tillhör minoriteter. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Håkan Svenneling (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Elin Segerlind (V)

Jens Holm (V)

Yasmine Posio (V)

Jessica Thunander (V)